

Herpetologische waarnemingen in Portugal

ingezonden: september 1981

J. BANK
B. KRUYNTJENS
P. PAULISSEN
p/a Weryweg 20
6214 RH
Maastricht

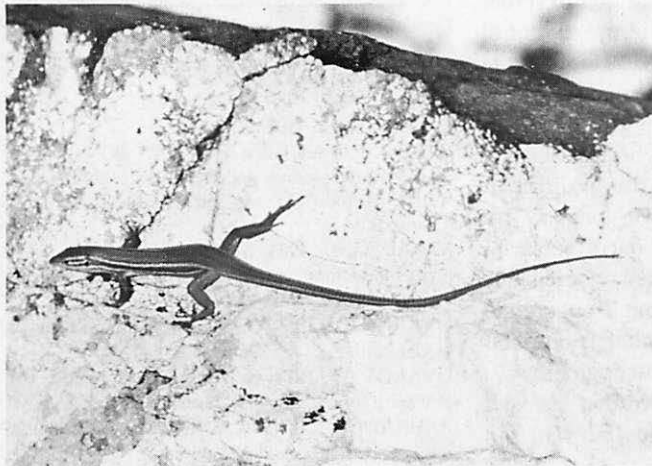
INLEIDING

In juni 1980 hebben we een reis van een maand naar Portugal ondernomen. Op doorreis hebben we in Frankrijk nog enkele reptielen waargenomen: in St. Geours de Maremne (ten noorden van Bayonne) *Vipera aspis*, de aspisadder en *Podarcis muralis muralis*, de muurhagedis; de dieren bevonden zich niet alleen op muurtjes, maar ook in het gras langs de weg, in St. Jean de Luz (ten zuiden van Biarritz) *Podarcis m. muralis*; ook hier bevonden zich vele dieren in het gras langs de weg en er werden twee hoogdrachtige gezien (25 juni).

PRAIA DE MIRA

De omgeving van deze kustplaats bestaat uit duinen, bossen en poeltjes. Vlak aan de Atlantische Oceaan in de duinen komen *Psammodromus algirus algirus* en *Psammodromus hispanicus hispanicus*, de Algerijnse en de Spaanse zandloper voor. De vegetatie bestaat hier voornamelijk uit gras en kleine vetplantjes. Toch biedt deze schrale begroeiing goede bescherming, daar vele vangpogingen mislukten.

Psammodromus a. algirus.
foto
KRUYNTJENS

Psammodromus h. hispanicus werd alleen in dit biotoop gevonden. Dit in tegenstelling tot *Psammodromus a. algirus*, die ook voorkwam langs de bosranden meer landinwaarts. Deze laatste heeft hier in mid-den-Portugal een typische heldere streep-tekening. In de Algarve in het zuiden van Portugal zagen we, dat sommige dieren bruin waren en hierdoor een minder opvallende streep-tekening vertoonden.

In het vlakke zandgebied achter de duinen vonden we de volgende dieren: *Discoglossus pictus pictus*, de schijftongkikker, *Rana ridibunda ridibunda*, de grote groene kikker, *Hyla arborea molleri*, de boomkikker, *Lacerta schreiberi*, de Spaanse smaragdhagedis en *Psammodromus a. algirus*. *Discoglossus* en *Rana* bewoonden kuultjes waarin een paar liter water stond. Vooral *Rana* kwam in groten getale voor. De tekening van deze laatste soort was bruin met een felle groene rugstreep of lichtgroen met een zelfde streep. *H. a. molleri* werd al klimmend aangetroffen in vetplantjes langs de bosrand. Ook *Psammodromus a. algirus* bewoonde deze bosrand. Volgens het verspreidingskaartje van ARNOLD & BURTON (1978) betreffende *L. schreiberi*, bestaan er drie, los van elkaar staande verspreidingsgebieden. Of dit inderdaad klopt is nog de vraag, daar ze zelf schrijven, dat er geen sprake hoeft te zijn van een gescheiden gebied, doch dat dit ook te wijten kan zijn aan onvoldoende waarnemingsmateriaal. Bij Praia de Mira hebben we deze hagedis waargenomen.

Een geval apart is het determineren van de kleine halskraaghagedissen *Podarcis hispanica hispanica*, de Spaanse muurhagedis en *Podarcis bocagei bocagei*, de Iberische muurhagedis. Deze laatste werd

nog niet zo lang geleden gezien als een ondersoort van *Podarcis hispanica*. Helaas zijn de soorten zeer variabel en het precieze verspreidingsgebied is nog niet bekend. De dieren zijn moeilijk te determineren, maar in grove lijnen komt het er op neer, dat *Podarcis b. bocagei* forser gebouwd is (forsere schedel), minder afgeplat is, ♂♂ vaak een groene rug hebben en buik en keel zwaarder gevlekt zijn. Volgens MELLADO (1981) staat deze forsere bouw waarschijnlijk in verband met het feit, dat *Podarcis b. bocagei* een groundbewoner is. MELLADO (1981) heeft onderzoek verricht aan *Podarcis b. bocagei*. In NW-Spanje en in de Spaanse provincie Salamanca heeft hij deze hagedis gevangen. Waarschijnlijk komt deze soort ook voor in noord-Portugal. Ook kwam vast te staan, dat het massetericumschild duidelijk zichtbaar was bij *Podarcis b. bocagei* en dat dit schild bij *Podarcis h. hispanica* meestal ontbrak. In Praia de Mira vingten we een hagedis, die het meest van alle in Portugal gevangen hagedissen leek te voldoen aan het signalement van *Podarcis b. bocagei*. In andere plaatsen in Portugal hebben we ook kleine halskraaghagedissen waargenomen/gevangen (Bussaco, Lissabon, Sintra, Sto. Antonio, Vila Nova de Cacela). We hebben de dieren in geen van deze plaatsen met zekerheid kunnen determineren.

BUSSACO

In Bussaco bevindt zich een aangeplant bos met vele exotische bomen. Rond dit bos vonden we op muurtjes muurgekko's, *Tarentola mauritanica mauritanica* (juv.) en *Podarcis h. hispanica* (?).

Acanthodactylus erythrurus erythrurus, de roodstaartfranjeteeenhagedis, welke gevonden werd op open stukken en tussen grote rotsblokken, is een gemakkelijk te herkennen hagedis. Het is een flink dier met een grote kop en als karakteristieke kenmerken heeft hij o.a. een groef boven de bovenlip en mist hij het occipitaal-

schild. Normaal bestaat de tekening uit strepen of vlekken en de kleur is grijs, bruin of koperkleurig. Wij zagen echter alleen dieren die groen waren en een koperkleurige kop hadden. Tekening was nauwelijks aanwezig. Verder viel de blauwe vlek achter de schouder op, welke o.a. ook kan voorkomen bij *Psammodromus a. algerus*. De schubben van *A. e. erythrurus* waren sterk gekield. Tussen de rotsblokken werd ook een juveniel exemplaar met een oranje staart gezien, welk ons tijdens een vangpoging te snel af was (de dieren werden overigens alleen gevangen om ze beter te kunnen bekijken en fotograferen).

LISSABON

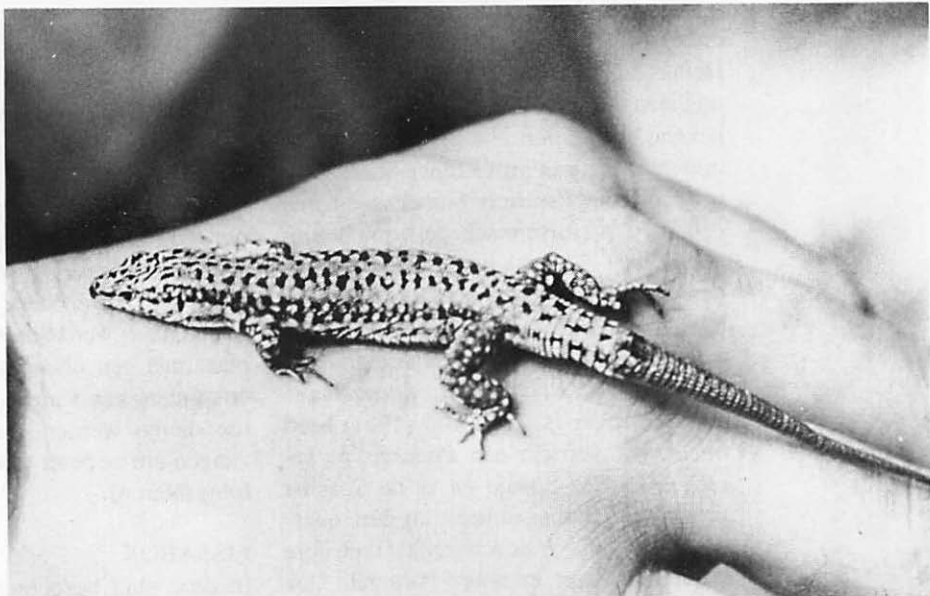
In deze stad bezochten we o.a. Alfama (het oudste gedeelte van Lissabon) en Estufa Fria (overdekte tropische tuinen). Hier vonden we, buiten *Tarentola m. mauritanica*, vele kleine halskraaghagedissen. Er kwamen zoveel variabele exemplaren voor, dat het voor ons moeilijk, zo niet onmogelijk was deze tot *Podarcis b. bocagei* of tot *Podarcis h. hispanica* te rekenen. In een poel van Lissabon's enige camping huisden diverse *Rana r. ridibunda*.

SINTRA

Op de huizen en muren van dit stadje kwamen weer veel kleine halskraaghagedissen voor, waarvan de meeste ♀♀ en ♂♂ een groene rug en een oranje buik hadden.

VILA NOVA DE CACELA

De Algarve, de landstreek waarin dit dorpje ligt, is geheel anders dan de rest van Portugal. Door het warmere klimaat heeft zich hier een weelderige subtropische begroeiing ontwikkeld. Als 'specialiteit' herbergt het uiterste oosten van de Algarve *Chamaeleo chamaeleon chamaeleon*. Volgens BÖHME (1981) is dit dier hier ingevoerd en houdt het zich op in de buurt van de plaats Vila Real de Santo António.

Podarcis
h. hispanica of
P. b. bocagei.

Het dorpje Vila Nova de Cacela ligt hier elf km vandaan. Ondanks drie dagen zoeken hebben we dit dier niet kunnen vinden, zodat we aannemen, dat er geen uitbreiding naar het westen heeft plaatsgevonden. In Vila Real de Santo António hebben we geen dieren gezocht.

Ook hier in het zuiden vonden we weer dezelfde *Acanthodactylus e. erythrurus* als in Bussaco: groen lichaam met koperkleurige kop.

Lacerta lepida lepida, de parelhagedis is een hagedis die zeer schuw is, vooral als het volwassen exemplaren betreft. Een volwassen dier had zijn hol onder een grote hoop rotsblokken gegraven, zodat het onbegonnen werk was het dier te vangen. Zelfs fotograferen ging nauwelijks, omdat het op een afstand van zo'n 30 meter slechts zijn kop liet zien. Een ander exemplaar, dat kleiner was, liet zich wel iets korter benaderen, maar bleef dicht in de buurt van zijn schuilplaats: een wirwar van cactussen.

Waterputten en open rioleringen vormden het biotoop van *Hemidactylus turcicus turcicus*, de Europese tijtjak en *Tarentola m. mauritanica*. Deze laatste is een echte cultuurvolger, daar we hem zelfs in een

restaurant tegenkwamen. Zoals reeds eerder opgemerkt zijn sommige *Psammotromus a. algirus* hier donkerder dan in noordelijker gebieden. Ook hier weer diverse variabele kleine halskraaghagedissen.

's Avonds hoorden we vroedmeesterpaden. Of het hier ging om *Alytes obstetricans obstetricans*, de vroedmeesterpad of om *Alytes cisternasii*, de Spaanse vroedmeesterpad is ons niet bekend.

Malpolon monspessulanus monspessulanus, de hagedisslang is gemakkelijk te herkennen aan het vernauwde frontaal schild en de 'wenkbrauwen', die het dier een karakteristieke gezichtsuitdrukking geven. We vonden een levend dier en een vervelling.

LAGOA DE ALBUFEIRA

Dit is een meer met vruchtbare akkergronden, bossen en grasland. Dat veel boeren nog een hekel aan slangen hebben, was te zien aan de vele doodgeslagen slangen. Enkele waren niet met zekerheid te determineren, doch twee exemplaren waren *Vipera latasti*, de wipneusadder. Tot de levende slangen die we zagen, behoorden *Natrix natrix astreptophora*, de

ringslang, die in een vis- en *Rana r. ridibunda*-rijk poeltje rondzwommen. Een van deze slangen ontdeed zich van zijn vervelling op nog geen meter afstand van waar wij zaten. Deze ondersoort heeft meestal een vrij uniforme kleur en mist de duidelijke ring achter de kop. Bij dit meer konden we de eerste *Lacerta schreiberi* op de dia krijgen. Het dier had een groene grondkleur met op de rug witte vlekken die zwart omrand waren. ARNOLD & BURTON (1978) noemen als tekening bij zwarte vlekken op groene ondergrond. Verder zagen we nog een *V. latasti*, ditmaal levend.

SESIMBRA

Alleen *Psammotromus a. algirus* werd gezien; één op straat onder een auto en twee andere op de ruïne van Sesimbra.

STO. ANTONIO

Het 'Podarcis-complex' speelde ons ook hier weer parten. In en langs het dichte struikgewas leefden *Lacerta schreiberi*, *Psammotromus a. algirus* en *Podarcis h. hispanica* (?). Waar veel kikkers zijn kun je ook waterslangen verwachten: in een poel met veel *Rana r. ridibunda* ontdekten we een *Natrix n. astreptophora*. Verder was 's avonds het geluid van *Alytes* te horen.

DANKWOORD

Dank aan V.P. MELLADO, verbonden aan de Universiteit van Salamanca, voor de determinatie van onze dia's. Ook willen wij H. STRIJBOSCH, verbonden aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, afd. dieroecologie, bedanken voor de gezonden informatie. Tenslotte dank aan P.W. HOPKINS, verbonden aan Estacion Biologica de Donaña in Sevilla, voor de veelheid aan informatie, die hij ons toegestuurd heeft.

OVERZICHT

PRAIA DE MIRA: *Discoglossus p. pictus*, ± 15; *Rana r. ridibunda*, enkele

honderden; *Hyla arborea molleri*, 1; *Lacerta schreiberi*, 1; *Podarcis b. bocagei* (?), 15; *Psammotromus a. algirus*, 12; *Psammotromus h. hispanicus*, 4.

BUSSACO: *Tarentola m. mauritanica*, 1; *Podarcis h. hispanica* (?), 3; *Acanthodactylus e. erythrurus*, 3.

LISSABON: *Podarcis h. hispanica*, tientallen; *Rana r. ridibunda*, ± 15; *Tarentola m. mauritanica*, 3.

SINTRA: *Podarcis h. hispanica* (?), tientallen.

VILA NOVA DE CADELA: *Hemidactylus t. turcicus*, 8; *Tarentola m. mauritanica*, ± 50; *Lacerta l. lepida*, 2; *Psammotromus a. algirus*, tientallen; *Malpolon m. monspessulanus*, 2; *Acanthodactylus e. erythrurus*, 1; *Podarcis h. hispanica* (?), ± 10; *Alytes o. obstetricans* of *Alytes cisternasii*.

LAGOA DE ALBUFEIRA: *Rana r. ridibunda*, tientallen; *Vipera latasti*, 3; *Lacerta schreiberi*, 1; *Natrix n. astreptophora*, 2.

SESIMBRA: *Psammotromus a. algirus*, 3.

STO. ANTONIO: *Lacerta schreiberi*, 1; *Psammotromus a. algirus*, 2; *Psammotromus h. hispanicus*, diverse; *Rana r. ridibunda*, tientallen; *Natrix n. astreptophora*, 1; *Podarcis h. hispanica* (?), tientallen; *Alytes o. obstetricans* of *Alytes cisternasii*.

SUMMARY

During the month of June 1980 the authors observed several species of amphibians and reptiles in Portugal. Notes are given on their habitat. Problems concerning the determination of some species of the genus *Podarcis* are discussed.

LITERATUUR

ARNOLD, E.N., J.A. BURTON & D.W. OVEN-DEN, 1978. Elseviers reptielen en amfibieëngids. Elsevier, Amsterdam.

BÖHME, W., 1981. Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas. Band I. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.

MELLADO, V.P., 1981. La lagartija de Bocage, *Podarcis bocagei* (SEOANE, 1884): Primeros datos sobre su distribución, colorido y ecología. Amphibia-Reptilia I (3/4).